

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

6-son (2024-yil, iyun)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2024

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2024, № 6

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruriiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy

Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY’ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Mas’ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)

Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ro‘ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Dilova Nargiza Gaybullayevna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Jumayev Rustam G‘aniyevich, siyosiy fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nurulloev Firuz No‘monjonovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Navruz-Zoda Layli Baxtiyorovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Fayziyeva Umida Asadovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Xalikova Umida Mirovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

		virtual laboratoriyalardan foydalanish	
19.	YO’LCHIYEV Mash’albek Erkinovich, XOLMIRZAYEV Jasurbek Yuldashboyevich	Oliy ta’lim muassasalarida “fizika” fanini o’qitishning uslubiyoti	91
20.	Сохибов Дилшод Бекназарович	Методика преподавания предмета монотонные функции будущим учителям ит	97
21.	ЮНУСОВА Раъно Гайбуллаевна	Эффективность использования метода колба на практических занятиях по биофизике	103
22.	GENJEMURATOVA Gulkhan Perdebaevna,	Organik kimyo fanini integrativ yondashuv asosida o’qitish -talabalarni o’quv amaliyotiga tayyorlash asosi sifatida	109
23.	ВЫБОРНОВ Сергей Ахтямович	Робототехника: стимулирующий способ изучения программирования	115
JISMONIY MADANIYAT VA SPORT			
24.	ANORKULOV Baxtiyor Norqul ugli	System for the development of the competence of organizing and conducting mass sports events in students	119
25.	КАМЧИЙЕВ Salimberdi Khudayberdievich	Gimnatika mashg’ulotlarini tashkil etishda pedagogik tayyorgarligini takomillashtirishning ijtimoiy pedagogik omillari	124
26.	ИБРАГИМОВ Манучехр Бахтиёрович	Малакали аёл футболчиларни йиллик цикл тайёргарлигида айрим муаммоларнинг таҳлили	130
27.	SAMADOV Sardor Sodiqovich	Zamonaviy oliy ta’lim tizimida bo’lajak mutaxassislarining jismoniy tarbiya qadriyatlarini shakllantirish xususiyatlari	136
SAN’ATI			
28.	HASANOV Qahramon Xushvoqovich	Muhandislik grafikasi fanining fan, texnika va jamiyat hayotidagi muhim o’rni va ahamiyati	141
29.	MIRSHAYEV Ulug’bek Muzafarovich	Yosh musiqachining ijodiy qobiliyatini shakllantirishda mustaqil ta’limning o’rni	145
30.	NE’MATULLAYEVA Sarvinoz Xushvaxt qizi,	Art-terapiyani qo’llashning ahamiyati	151
31.	QURBONOVA Mahzuna Sherzod qizi, SOBIROVA Sharofat Umedullayevna	Tasviriy san’atdan fakultativ darslarni tashkil etish shakllari	155
32.	PAYG’AMOV Shoxrux Bahodirjon o’g’li	Teatr pedagogikasi vositasida o’quvchilarida tarixiy tafakkurni rivojlantirishda o’qituvchining aktyorlik madaniyatini shakllantirish	159

YOSH MUSIQACHINING IJODIY QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING O'RNI

Mirshayev Ulug'bek Muzafarovich,

*Buxoro davlat universiteti “Musiqqa ijrochiligi va madaniyat”
kafedrasida katta o'qituvchisi, mustaqil tadqiqotchi*

Maqolada mamlakatimizda musiqa madaniyati ta'limi sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar mazmun-mohiyati, oliy ta'lim muassasalarida musiqa ta'lim-tarbiyasini takomillashtirish, yosh musiqachining kasbiy kompetentligi xususida fikr yuritilgan. Bugungi kunda mavjud bo'lgan muammolar va mustaqil ta'lim olishni tashkil etishning yangi usullarini yaratish borasida qator taklif va shu maqsadda amalga oshirilgan qator uslubiy tajribalarni misol tariqasida yoritib beradi, shuningdek oliy talimda oquv predmeti fan dasturini ishlab chiqishda mustaqil ishlar mavzularini qanday mezonlar asosida belgilash maqsadli bo'lishi hamda ta'lim berishning innovatsion uslublarini yaratish bilan birgalikda, mustaqil ta'lim olishning ham mavzuviy, ham uslubiy yondashuviga bo'lgan bugungi kun talabini ham ochishga xarakat qilinadi. Yosh musiqachining ijodiy qobiliyatini shakllantirishda mustaqil ta'limning, musiqiy bilim, ko'nikma va malaka va kompetensiyalarning o'rni haqida fikr yuritilgan.

***Kalit so'zlar:** yosh musiqachi, mustaqil ish, intellekt, yuksak madaniyat, o'qitish metodlari, zamonaviy pedagog, pedagogik texnologiya.*

РОЛЬ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ МОЛОДОГО МУЗЫКАНТА

В статье рассматривается содержание проводимых в нашей стране реформ в области образования музыкальной культуры, совершенствование музыкального образования в высших учебных заведениях, профессиональная компетентность молодого музыканта. В качестве примера он приводит ряд предложений по проблемам, существующим сегодня, и созданию новых способов организации самостоятельного обучения, а также ряд методических экспериментов, проведенных с этой целью, также будет предпринята попытка раскрыть сегодняшнее требование как к предметному, так и к методическому подходу к самостоятельному обучению, наряду с созданием инновационных стилей обучения, на основе которых целесообразно определять темы самостоятельной работы при разработке предметной программы в высшем образовании. В формировании творческих способностей молодого музыканта отражалась роль самостоятельного образования, музыкальных знаний, умений и навыков и компетенций.

***Ключевые слова:** молодой музыкант, самостоятельная работа, интеллект, высокая культура, методы обучения, современный педагог, педагогические технологии.*

THE ROLE OF INDEPENDENT EDUCATION IN FORMING THE CREATIVE ABILITY OF A YOUNG MUSICIAN

The article examines the content of the ongoing reforms in the field of musical culture education in our country, the improvement of musical education in higher educational institutions, and the professional competence of a young musician. As an example, he cites a number of proposals on the problems that exist today and the creation of new ways to organize independent learning, as well as a number of methodological experiments conducted for this purpose, an attempt will also be made to reveal today's requirement for both a subject-based and methodological approach to independent learning, along with the creation of innovative learning styles based on the basis of which it is advisable to determine the topics of independent work in the development of a subject program in higher education. The role of independent education, musical knowledge, skills and competencies was reflected in the formation of the creative abilities of a young musician.

***Keywords:** young musician, independent work, intelligence, high culture, teaching methods, modern teacher, pedagogical technologies.*

Kirish. Ma'lumki, barcha fanlar singari musiqa fanlaridan mustaqil ta'lim jarayoni o'ziga xos xususiyatga ega bo'lib u musiqa sohasida olingan bilim, ko'nikma va malakalarni mustahkamlashni nazarda tutadi. Shunga ko'ra aytadigan bo'lsak, mustaqil ta'lim, bu musiqadan qo'shimcha ma'lumot yoki materialni

mustaqil o'rganish maqsadidagi o'quv shaklidir. Mustaqil faoliyat har bir musiqa fanining o'quv dasturida belgilangan mavzu, topshiriqlar hamda talaba tomonidan o'zlashtirilishi lozim bo'lgan musiqiy bilim, ko'nikma va malaka va kompetensiyalarning shakllanishini amalga oshirishga xizmat qiladi. Musiqiy savodxonlik, cholg'u va xor ijrochiligi, dirijyorlik, vokal-xor malakalari bo'yicha o'quv materiallari o'qituvchi maslahati va tavsiyalari asosida auditoriya yoki auditoriyadan tashqarida bajariladi. Har bir musiqa fanining xususiyatidan kelib chiqib, mustaqil ish turlari bo'yicha topshiriqlar ishlab chiqiladi.

Bizga ma'lumki, ta'lim-tarbiya sohasidagi islohotlar, undagi maqsad va vazifalarni to'liq amalga oshirilishi ta'lim tizimini har tomonlama taraqqiy etib borishini, davlatimizning bosh maqsadi va xalqimizning azaliy orzusi bo'lgan jahon talablariga javob bera oluvchi barkamol shaxsni voyaga yetkazishni taqozo etadi. Shunday ekan, yoshlarning iqtidori, istedodi, qobiliyati, imkoniyatini erta aniqlash, ularga rivojlanish uchun sharoit yaratish ta'lim-tarbiyaning eng muhim vazifalaridan biridir. Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev shuni takidlab o'tganlarki, “Bizning asosiy maqsadimiz - yoshlarning sifatli ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lishiga erishish, ularning o'z qobiliyati va iste'dodini ro'yobga chiqarish uchun barcha zarur sharoitlarni yaratib berishdan iborat.” Bugun Yangi O'zbekiston hayotining barcha sohalari chuqur islohotlar maydoniga aylangan. Mamlakatimizda so'nggi yillarda ta'lim tizimining barcha bosqichlarini zamonaviy talablar asosida tashkil etish bo'yicha amaliy ishlar hal qiluvchi bosqichga kirdi. Shunday ekan, maktabda ishlaydigan har bir o'qituvchining eng asosiy vazifasijodiy izlanuvchan, mustaqil fikr yuritish qobiliyatiga ega yoshlarni aniqlash, ular bilan alohida shug'ullanish va iste'dodlarni rivojlantirib borish yuzasidan tadbirlar ishlab chiqishdan iboratdir[2].

Oliy ta'lim muassasalarida musiqa o'qituvchilarini tayyorlash darajasiga yuqori talablarni qo'yimoqda: bu sohaning bo'lajak mutaxassisleri yuqori darajadagi umumiy madaniy, kasbiy va maxsus kompetensiyalari bilan jihozlangan bo'lishi kerak hamda darsdan tashqari mustaqil ishlasini muvaffaqiyatli amalga oshira bilishi kerak, bu esa ularning yuqori darajada shakllanish imkonini beradi. Bu maqsadni amalga oshirish uchun oliy ta'lim tizimi yangi bosqichga o'tmoqda, bunda talabaning ta'lim jarayonida o'rni, jamiyat oldidagi mas'uliyati o'zgaradi va oshadi.

Biroq, haqiqiy vaziyat pedagogik jamoatchilikni tashvishga solmoqda, chunki pedagogik amaliyot hamda o'quv mashg'ulotlarida musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini ko'rsatish, kasbiy tayyorgarlik sifatini baholash bo'yicha olingan oraliq va yakuniy nazorat natijalarida tayyorlanayotgan mutaxassislarning kasbiy darajasining barqaror pasayib kelayotganligini quyidagi holatlarda kuzatish mumkin:

Birinchidan, oliy o'quv yurtiga qadar ta'limda musiqachilarda zarur boshlang'ich nazariy va ijrochilik (dirijyor-xor, vokal, cholg'u) tayyorgarligining yo'qligi fanlar bo'yicha dastur talablarini bajarishda katta qiyinchiliklar tug'diradi.

Ikkinchidan, mutaxassislik bo'yicha mashg'ulotlariga ajratilgan individual darslarning (yakka mashg'ulot) sezilarli darajada qisqarishi ushbu sohadagi mutaxassisni tayyorlashga individual-shaxsiy yondashuvga asoslangan bo'lajak musiqachi o'qituvchisini tayyorlashning samarali uslubiy tizimini to'g'ri joriy etishga imkon bermaydi.

Uchinchidan, Yoshlarjak musiqa o'qituvchilari kasbiy tayyorgarligining asosiy mazmunini talabaning o'quv mashg'ulotidan tashqaridagi mustaqil ta'limiga o'tkazish va bo'lajak mutaxassisda o'z ustida tizimli mustaqil ishlashga va izlanishga tayyor emasligi kasbiy tayyorgarlik jarayonining cho'zilishiga olib keladi.

Ko'rsatib o'tilgan muammolar zamonaviy pedagogikaning diqqat markazida, ammo uning yechimi noaniq. Jumladan, musiqa va pedagogika fanlarining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda oliy ta'lim muassasalarida talabalarning o'z ustida mustaqil ishlash faoliyatini tizimli ravishda tashkil etish hamda ularda o'z ustida mustaqil ishlash madaniyatini shakllantirishga qaratilgan bo'lishi va shu orqali jamiyat va davlatning hozirgi talablariga muvofiq bo'lajak musiqa o'qituvchilarining yuqori kasbiy tayyorgarlik darajasini ta'minlashga e'tibor qaratish zarur.

Talaba yoshlarning o'z ustida mustaqil ishlashi bo'yicha o'tkazilgan psixologik-pedagogik tahlillar shuni ko'rsatadiki, mustaqil ta'lim asosiy ta'limga nisbatan o'z ustida mustaqil ishlashning qo'shimcha joylashuvidan etakchi va asosiy o'ringa ko'tarildi, hamda uzkuksiz ta'lim jarayonining muhim bir bo'lagiga aylandi[7].

Bo'lajak musiqachi o'qituvchi faoliyatining muvaffaqiyati va samaradorligining asosiy shartlaridan biri uning turli darajadagi va bo'linmalardagi ta'lim muassasalarida bo'lgan barcha yillari davomida mustaqil ishini sifatli bajarishdir. Badiiy-texnik masalalarni hal qilishda mustaqil yondashuvlarni topish qobiliyati pedagogika oliy o'quv yurtlarining musiqa bo'limlarida ijrochilik sinflari talabalari uchun alohida ahamiyatga ega. Musiqiy va sahna san'ati o'qitishning o'ziga xosligi shundaki, u muayyan ixtisoslikni o'zlashtirishning ko'nikmalari, usullari, usullari va usullarini bir martalik egallash va mustahkamlash emas, balki inson hayotining ko'p yillari davom etadigan va o'z ichiga olgan doimiy, tizimli ishdir. har bir

shaxsning psixologik, fiziologik va ma'naviy intilishlarining butun majmuasi. Shaxs nafaqat ma'lum kasbiy "malakalarni" egallashi, balki o'zining musiqiy, badiiy, ijodiy va estetik salohiyatini to'liq kengaytirib, o'z ijro mahoratini doimiy ravishda saqlab turishi va takomillashtirishi kerak.

Muhokama va natijalar. Musiqiy savodxonlik-bu shaxsning musiqani hayotdan tug'ilgan va hayot bilan uzviy bog'liq bo'lgan jonli, majoziy san'at sifatida qabul qilish qobiliyati; maxsus "musiqa tuyg'usi", bu uni hissiy jihatdan idrok etish, undagi yaxshilikni yomondan ajratish imkonini beradi; musiqaning tabiatini quloq bilan aniqlash va musiqa mazmuni o'rtasidagi ichki aloqani his qilish qobiliyati va uning ijro etilishining tabiati, shuningdek, noma'lum musiqa muallifining qulog'iga, agar u ushbu muallifga xos bo'lsa, uni aniqlash qobiliyati.

Yoshlarning musiqiy va ijodiy rivojlanishi musiqiy madaniyatning yaxlit tizimida ijodkorlik va o'zini rivojlantirish qobiliyati sifatida qaraladi. Ijodkorlik insonning rivojlanish ko'rsatkichidir va musiqada bu shaxsning musiqa san'atini o'zlashtirishining eng yuqori ko'rsatkichidir. Musiqiy ijodkorlik o'zini o'zi bilish, o'zini namoyon qilish va ularning birligida o'zini tasdiqlash sifatida namoyon bo'ladi. O'zini ifoda etish zarurati yoshlar san'atda mavjud bo'lgan axloqiyva estetik ideallarga munosabatini bildirganda namoyon bo'ladi, o'z -o'zini bilish yoshlar o'zining ma'naviy dunyosini musiqa, o'zini o'zi tasdiqlash orqali o'rganganda namoyon bo'ladi-musiqa san'ati orqali u o'zini, shahvoniyligining boyligini, ijodiy energiyasini e'lon qilganda[1].

Musiqa yoshlarning ijodiy shaxsiyatining rivojlanishiga ta'sir qilishi, axloqiy va estetik tajribalarni rag'batlantirishi, atrof-muhitni faol idrok etish va o'zgartirishga, faol fikrlashga olib kelishi mumkin. Badiiy adabiyot, teatr, tasviriy san'at singari –musiqa san'ati ham eng muhim ijtimoiy funktsiyani bajaradi. Masalan, musiqa ta'sir qilish ba'zan ishontirish yoki ko'rsatishdan ko'ra kuchliroqdir.

Yoshlarni turli xil hissiy ta'lim mazmunidagi asarlar bilan tanishtirishda ularni hamdard bo'lishga undash kerak. Musiqani idrok etishda paydo bo'ladigan turli xil his-tuyg'ular yoshlarning tajribalarini boyitadi, ularning ma'naviy dunyosini boyitadi. Ta'lim vazifalari asosan jamoaviy qo'shiq, raqs, o'yinlarda, yoshlar umumiy tajribalar bilan qamrab olinganida hal qilinadi, chunki ishtirokchilardan yagona harakat talab etiladi. Ular individual rivojlanish uchun foydali zamin yaratadilar. O'rtoqlarning namunasi, umumiy ilhom, ijro quvonchi qo'rqqoq, qat'iyatsiz yoshlarni faollashtiradi.

Musiqa darslari yoshlarning umumiy xulq-atvor madaniyatiga ta'sir qiladi. Faoliyat turlarini almashtirish: qo'shiq aytish, musiqa tinglash, musiqa asboblari chalish, zukkolik, reaksiya tezligi, uyushqoqlik, ixtiyoriy harakatlarning namoyon bo'lishini talab qiladi. Masalan, qo'shiqni ijro etishda uni o'z vaqtida boshlash va tugatish kerak. Raqsda, o'yinlarda musiqa ritmiga bo'ysunib, harakat qila olish. Bularning barchasi yoshlarning irodaviy fazilatlarini yaxshilaydi.

Hozirga qadar yaratilgan ilmiy adabiyotlarda musiqiy bilim oluvchi o'quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlashga o'rgatish borasida, garchi yo'l - yo'lakay bo'lsada, turlicha qarashlar mavjud. Masalan, bazi bir olimlarning fikricha, ijodiy fikrlash malakasini shakillantirish uchun o'quvchilarning bilimni anglab o'tish imkoniyatlarini rivojlantirib turli ilmiy axborotlardan to'g'ri xulosa chiqarib olishga o'rgatish jarayoni muhim hisoblanadi. Mazkur nazariy qarashning ahamiyatli tomoni shundaki, undan barcha turdagi musiqiy mashg'ulotlarda foydalanish mumkin[2].

Musiqa darslarida o'quvchilarni mustaqil va ijodiy fikrlashga o'rgatishning eng qulay usullaridan biri musiqa mashg'ulotlarida ijro va qiyoslash metodidan foydalanish bo'lib, u quydagicha amalgam oshiriladi. Buning uchun musiqa o'qituvchisi musiqa darslarini o'quvchi tarbiyasiga ta'sirini hisobga olgan holda shartli ravishda guruhlarga ajratishi zarur. Musiqa darslarini guruhlashtiruvda o'quvchilarning musiqa faniga munosabati inobatga olinishi shart. Mana shu nuqtai nazardan yondoshilsa darsning tarkibiy qismi: musiqa tinglash, keyin musiqa savodxonligi hamda ijro va taqqoslashdan iborat bo'ladi. Ayniqsa, darsning uchinchi - ijro va qiyoslash bosqichida o'quvchi yoki o'quvchining o'tilgan mavzu yuzasidan bilimlari tekshiriladi. Ijro o'quvchi tomonidan amalga oshiriladi. O'quvchi ijrosi namunadagi ijro bilan taqqoslanib ta'kidma-ta'kid uning yutuq va kamchiliklari tahlil qilinmogi zarur. Musiqa ta'limiga bu usulda yondoshish bilim oluvchini o'z ustida mustaqil ishlashga, o'rganayotgan masala yuzasidan mustaqil fikrlashga, musiqiy asar ijrosiga ijodiy yondashishga undaydi[3].

Universitetda auditoriya faoliyatining asosiy turlari ma'ruza, amaliy dars, seminar, seminar-konferensiya, kollokvium, nazorat faoliyati doirasida esa test, imtihon hisoblanadi. Keling, ushbu turdagi sinf darslariga o'z-o'zini tayyorlash xususiyatlarini batafsil ko'rib chiqaylik.

Nazariy bilimlarni mustahkamlash. Ma'ruzaga tayyorgarlik ko'rishda mustaqil ishlash zarurati har qanday fanni o'rganish fanning ish dasturida ko'rsatilgan uning bo'limlarini o'zlashtirishning ma'lum bir mantiqi asosida qurilganligi bilan belgilanadi. Ko'pincha, ma'lum bir mavzuni o'rganish mantig'i umumiy ilmiy asoslarni ko'rib chiqishdan ushbu fanning ishlashi va o'zgarishini belgilaydigan aniq jarayonlar va omillarni tahlil qilishga o'tishdan iborat. Shuni hisobga olish kerakki, o'qituvchilar ko'pincha ish dasturi

bilan birga o'z ma'ruzalarining qisqacha eslatmalarini taqdim etadilar yoki o'qitiladigan fan bo'yicha original darslik va o'quv qo'llanmalariga ega. Ushbu materiallar bilan tanishish sizga bo'lajak ma'ruzaning asosiy qoidalari bilan oldindan tanishish va uni taqdim etishda faol savollar berish imkonini beradi. Yangi ma'ruza o'qiyotganda, o'qituvchi odatda uning mazmuni va ilgari o'rganilganlar o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi. Muayyan fanning mazmunini o'zlashtirish sifati bevosita talabning o'zi, tashqi majburlovsiz, ushbu fanda mavjud bo'lgan narsalarni to'ldiradigan ma'ruzalarda yangi bilim olishga bo'lgan munosabatini qanchalik darajada shakllantirishiga bog'liq.

Amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik. Amaliy darsga tayyorgarlik mustaqil faoliyatning quyidagi elementlarini o'z ichiga oladi: uni amalga oshirishning maqsadi va vazifalari haqida aniq tasavvur; kelgusi ishning natijasi bo'ladigan aqliy, tahliliy, ilmiy faoliyat ko'nikmalarini ta'kidlash. Ko'nikmalarni rivojlantirish o'rganilayotgan jarayonlar to'g'risida yangi ma'lumotlarni olish va talabning hozirgi vaqtda amaliy darsda foydalanadigan tadqiqot usullariga egalik darajasini bilish orqali amalga oshiriladi. Binobarin, amaliy darsdagi ish nafaqat o'quvchining tashqi dunyoning o'ziga xos hodisalarini bilishiga, balki o'zini o'zgartirishga ham qaratilgan. Ikkinchi natija juda muhim, chunki u o'z-o'zini tashkil etish va o'z-o'zini tarbiyalash qobiliyati, tashkiliy va boshqaruv muammolarini hal qilish uchun murakkab ma'lumotlarni to'plash, qayta ishlash va talqin qilish usullaridan foydalanish qobiliyati kabi umumiy madaniy vakolatlarni shakllantirishni ta'minlaydi. Amaliy darsga tayyorgarlik ko'pincha o'quv ishlari olib boriladigan material, ma'lumotlar va maxsus manbalarni tanlashni talab qiladi. Talabalar uyda 3–4-sinflar uchun monografiyalari, ilmiy maqolalar va ma'ruzalarda taqdim etilgan tadqiqot mavzusini shakllantirish misollarini tayyorlashlari kerak. Keyin ular mustaqil ravishda tegishli manbalarni izlaydilar, jarayon va hodisalarni aniq o'rganishning dolzarbligini aniqlaydilar va ilmiy ishlar mualliflarining o'zlari qilayotgan ishining qadr-qimmatini isbotlashning asosiy usullarini aniqlaydilar. Amaliy darsning o'zida talabalar birinchi navbatda tadqiqotning dolzarbligini shakllantirish uchun topilgan variantlarni taqdim etadilar, ularni muhokama qiladilar va eng yaxshi variant haqidagi fikrlarini asoslaydilar.

Seminar darsi gumanitar fanlarni o'rganishda talabalar mustaqil ishlarini tashkil etishning an'anaviy va keng tarqalgan shaklidir. Seminarga mustaqil tayyorgarlik quyidagilarga qaratilgan:

- ✓ ilmiy va boshqa adabiyotlarni o'qish qobiliyatini shakllantirish;
- ✓ ayrim masalalarni yaxshiroq tushunishga imkon beruvchi qo'shimcha ma'lumotlarni izlash;
- ✓ turli manbalar bilan ishlashda seminar dars rejasi savollariga to'liq javob berish uchun zarur bo'lgan zarur ma'lumotlarni ajratib ko'rsatish;
- ✓ mavjud ma'lumot manbalaridan mualliflarning fikrlarini to'g'ri yozish, ularni bibliografik standartlarga muvofiq tartibga solish qobiliyatini rivojlantirish;
- ✓ tanlangan axborot manbalarini tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirish;
- ✓ muhokama qilingan masalalar yuzasidan o'z nutqini tayyorlash;
- ✓ muayyan ilmiy muammolarni muhokama qilishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan turli fikrlarga tez javob berish malakasini shakllantirish.

Seminar-konferentsiya semestrda 1-3 marta o'tkaziladi, chunki u muayyan ilmiy muammoni o'rganayotgan talabalar uchun ancha uzoq muddatli mustaqil tayyorgarlikni o'z ichiga oladi. U muntazam seminar sessiyasi va ilmiy konferentsiyaga mos keladigan tadbirlarni birlashtiradi, bu turli tadqiqotchilarning ma'lum bir qator muammolar bo'yicha ma'ruzalarini tashkiliy muhokama qilishni ta'minlaydi. Seminar-konferentsiyaga mustaqil tayyorlanish jarayonida talaba muhokama qilinayotgan masalaga nazariy yondashuvlarni ochib beruvchi va empirik tadqiqot materiallarini taqdim etuvchi 2-3 ta manba (monografiya, maqola)ni o'rganishi kerak. Ma'ruzachi o'z ma'ruzasi mavzusi bo'yicha hozir bo'lgan har bir kishining savollariga javob berishga tayyor bo'lishi kerak. Har bir taqdimotdan keyin turli tadqiqotchilarning taqdim etilgan ilmiy qarashlari muhokama qilinadi. Bunday tahliliy jamoaviy ishlarga tayyorlik har bir talaba o'qituvchi seminar-konferentsiya uchun o'qishni tavsiya qilgan asosiy ishlarni ko'rishi bilan ta'minlanadi.

Kollokviumga tayyorgarlik. Kollokvium - bu fan bo'limini talabalar tomonidan ushbu bo'limni mustaqil o'rganish asosida jamoaviy muhokama qilish. Ushbu turdagi mashg'ulotlarga tayyorgarlik quyidagi tartibda amalga oshiriladi. O'qituvchi savollar ro'yxatini beradi, ularga javoblar ilmiy manbalarning ma'lum bir ro'yxatini o'rganish orqali olinishi kerak. Sinfdan tashqari vaqtlarda talabalar maxsus adabiyotlarni o'qishlari, kollokviumda muhokama qilinadigan savollarga javoblarni yozishlari va darsda bildiradigan har bir savol bo'yicha o'z fikrlarini aqliy shakllantirishlari kerak.

Yakuniy nazoratga tayyorgarlik. Test fanning ma'lum bir bo'limi (bo'limlari) o'rganilgandan so'ng tayinlanadi va talabalar o'qituvchidan oldindan olgan savollariga batafsil yozma javoblar to'plamidir. Testga mustaqil tayyorgarlik quyidagilardan iborat:

- ✓ bilimi test orqali tekshiriladigan materialni qamrab oluvchi ma'ruza matnlarini o'rganish;

- ✓ seminar, amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rish va ularni o'tkazish jarayonida olingan o'quv materialini takrorlash;
- ✓ tekshirilayotgan bilimlarning mazmunini ko'rsatuvchi qo'shimcha adabiyotlarni o'rganish;
- ✓ testda berilgan savollarga aqliy shaklda javoblar tuzish;
- ✓ barcha vazifalarni muvaffaqiyatli bajarishga psixologik munosabatni shakllantirish.

Testga tayyorgarlik (jumladan, fan bo'yicha imtihon bo'lmagan taqdirda differensiallashtirilgan test) Test sinovi talabalar tomonidan fanning butun mazmunini o'zlashtirish jarayonida shakllangan bilim, ko'nikma va malakalarni tekshirishning an'anaviy shaklidir. o'rgangan. Muntazam imtihon imtihondan faqat shu bilan farq qiladiki, o'qituvchi o'z natijalariga ko'ra o'zi qo'ygan ballarni farqlamaydi. Differensial testda talaba uning bilim darajasini aks ettiruvchi ballarni oladi, lekin ular baho kitobida ko'rsatilmaydi: unda faqat “test” so'zi yozilgan. Sinovga mustaqil tayyorgarlik uning boshlanishidan bir necha kun oldin emas, balki butun semestr davomida amalga oshirilishi kerak. Tayyorgarlik quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi. Avvalo, barcha ma'ruzalarni, shuningdek, semestr davomida seminar va amaliy mashg'ulotlar uchun tayyorlangan materiallarni qayta o'qib chiqishingiz kerak. Keyin ushbu ma'lumotni test uchun berilgan savollar bilan bog'lashingiz kerak. Agar etarli ma'lumot bo'lmasa, javoblar o'qituvchi tomonidan tavsiya etilgan adabiyotlarda topiladi. Qisqacha eslatma olish tavsiya etiladi. Bu yolg'on varaq haqida emas, balki savolga javob berishning aniq mantiqiy sxemasini shakllantirish haqida. Test arafasida siz javoblarni eslatmalarga qaramasdan takrorlashingiz kerak[4].

Imtihon - bu talabaning o'quv faoliyatini nazorat qilish shakli bo'lib, agar o'quv intizomi ikki yoki undan ortiq kredit birliklaridan iborat bo'lsa, ya'ni 72 soatdan ko'proq vaqt davomida o'rganilsa qo'llaniladi. Imtihon davomida aniqlangan bilim, ko'nikma va malakalarni baholash differensiallashtiriladi: baholar kitobiga “qoniqarli”, “yaxshi” yoki “a'lo” baholari qo'yiladi. Imtihonga mustaqil tayyorgarlik testga tayyorgarlik ko'rishga o'xshaydi, ayniqsa, agar u farqlansa. Ammo imtihon uchun xotirada eslab qolish, qayta o'ylash va tushunish kerak bo'lgan o'quv materialining miqdori ancha katta, shuning uchun u ko'proq vaqt va aqliy kuch talab qiladi. Ma'ruzalarni qayta o'qish, o'qituvchining seminar va amaliy mashg'ulotlarda aytganlarini, shuningdek, ularga tayyorgarlik ko'rishda mustaqil ravishda olingan ma'lumotlarni eslab qolish kerak. Muayyan hodisa yoki jarayonning mohiyatini turli xil ilmiy talqinlarni bilishni, ularning nomuvofiqligini belgilaydigan omillarni aniqlash qobiliyatini, har bir savolga javobning mazmuni haqida yaxlit fikrni shakllantirish muhimdir. muhokama qilinayotgan muammoni o'rgangan olimlarning nomlari. Shuningdek, talabaning imtihonga har tomonlama tayyorgarligini ko'rsatadigan empirik tadqiqot materiallari haqida ma'lumot berish kerak. Belgilangan barcha ma'lumotlar bloklarini o'z ichiga olgan javob yuqori ball oladi. Ularni olish uchun, agar imtihon og'zaki bo'lsa, qo'shimcha savollarga ham javob berishingiz kerak. Imtihonga ikki bosqichda tayyorlanish tavsiya etiladi. Birinchi bosqichda, 2-3 kun ichida, barcha savollarga batafsil javoblar uchun zarur bo'lgan barcha materiallar turli manbalardan tanlanadi. Javoblar qisqacha xulosa shaklida yozilishi mumkin. Ikkinchi bosqichda har bir savolga javoblarda yozilganlarning mazmuni xotiradan tiklanadi.

Xulosa. Mustaqil ta'lim – muayyan fan dan o'quv dasturida belgilangan hamda o'quvchi tomonidan o'zlashtirilishi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malaka shakllantirishni, o'zlashtirish darajasini amalga oshiriladigan ta'lim shakllaridan bo'lib, o'qituvchi maslahati va tavsiyalari, bilimlar taqsimotiga tayyorgarligi asosida sinfdan tashqarida bajariladi[8]. Ushbu maqolad amustaqil ta'limni tashkil etish yo'llari haqidagi ma'lumotlar jamlangan bo'lib, bugungi kunda mavjud materiallar asosida shakllantirilgan. O'quvchilarda ijodiy tayyorgarlik jarayonida mustaqil ta'limni tashkil etish uzluksiz va uzviy amalga oshirilmog'i lozim. Bizningcha, bu yo'nalishda yuqori natijaga erishish ta'lim jarayonida, xususan ma'ruza va amaliy ijodiy mashg'ulotlarida o'quvchilarda o'rganilgan o'quv materialini mustahkamlashga qiziqish hosil qilish, o'quv axborotlarni sig'imini darslik va qo'shimcha adabiyotlardan mustaqil holda o'qish asosida kengaytirishga ishtiyoq hosil qilishga asoslanadi. Bo'lajak mutaxassislar har tomonlama yetuk, bilimli, mustaqil fikr layoladigan, izlanuvchan kadrlar bo'lib yetishishini ta'minlash, ularni o'z ustida ishlashga yo'naltiruvchi yangi pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar:

1. Mirziyoev Sh.M. Erkin farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. T. 2016.13-b.
2. Ishmuhamedov R., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.-T.: “Nihol nashryoti, 2013 yil 278 bet.
3. Sharipova G. ” Musiqa va uni o'qitish metodikasi”T. 2006 yil

4. Muratova S. Bo'lajak musiqa o'qituvchilarida musiqa madaniyatini shakllantirishda intuitivlikni tarbiyalash muammosi //Бюллетень педагогов нового Узбекистана. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 36-40.
5. Xolmurotova S., & Adilova S. (2023). Shaxs ijtimoiylashuvida ratsional-emotiv psixoterapiyaning samaradorligi. Interpretation and researches, 2(3).
6. Orifjonovna A. D. (2022). Psychological Factors of the Use of Coaching Technology in the Formation of Spiritual Emotional Intelligence in Students. European journal of innovation in nonformal education, 2(3), 215-218.
7. Aminova D. O. (2021). The effect of social processes on human consciousness. Экономика и социум, (1-1 (80)), 30-32.
8. Zulxumor Shuxradovna Mirzayeva, Voxid Baxromovich Fayziev O'quvchilarda mustaqil ta'limini tashkil etish yo'llari // Academic research in educational sciences. 2021. №5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-quvchilarda-mustaqil-ta-limini-tashkil-etish-yo-llari> (дата обращения: 08.05.2024).
9. Muzafarovich M. U. Talabalarning musiqiy faoliyatida mustaqil ishlarni tashkil etishdagi o'ziga xos xususiyatlar //Journal of Innovation, Creativity and Art. – 2023. – С. 89-93.
10. Mirshayev U. et al. The important tendencies in the development of creative and creative potentials in youth //International Journal of Recent Technology and Engineering. – 2019. – Т. 8. – №. 3-3. – С. 497-500.
11. Samiyeva S. Этапы развития педагогического творческого мастерства преподавателей высшей школы //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2023. – Т. 31. – №. 31.